

THOMAS NAIL • Göçmen Figürü

THOMAS NAIL 15 Aralık 1979'da ABD'nin Portland kentinde doğdu. Doktora tezini Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin düşüncüleri üzerinden Meksika'daki Chiapas direnişi hakkında yazdı. University of Denver'da çalışıyor ve göç, sınırlar, hareket felsefesi, iklim değişikliği gibi konular üzerinde çalışıyor.

The Figure of the Migrant

© 2015 by the Board of Trustees of the Leland Stanford Junior University
Bu kitabın yayın hakları Stanford University Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 3157 • Politika Dizisi 220

ISBN-13: 978-975-05-3307-5

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDITÖR Necdet Dümelli

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

THOMAS NAIL

Göçmen Figürü

The Figure of the Migrant

ÇEVİREN

Dılşa Ritsa Eşli

Eliot'a...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR 9

Giriş 11

BİRİNCİ KISIM

GÖÇMENİN SİYASAL KURAMI

1 Göçmen Figürü 25

İKİNCİ KISIM

İHRAÇ YOLUYLA GENİŞLEME

2 Kinopolitika 35

3 Merkezci Kuvvet 58

4 Merkezkaç Kuvvet 71

5 Gerilim Kuvveti 86

6 Elastik Kuvvet - I 116

7 Elastik Kuvvet - II 140

ÜÇÜNCÜ KISIM

GÖÇMEN FIGÜRLERİ

8	Pedetik Kuvvet.....	173
9	Göçebe.....	179
10	Barbar.....	186
11	Yersiz Yurtsuz.....	199
12	Proletarya.....	214

DÖRDÜNCÜ KISIM

ÇAĞDAŞ GÖÇ: MEKSİKA - BİRLEŞİK DEVLETLER

13	Merkezcil Kuvvet ve Toprak Gaspı.....	243
14	Merkezkaç Kuvvet ve Federal Yaptırım.....	257
15	Gerilim Kuvveti ve İlegal İnsanlar.....	275
16	Elastik Kuvvet ve Neoliberalizm.....	293
17	Pedetik Kuvvet ve Göçmen Gücü.....	304
	Sonuç.....	321
	<i>DİZİN</i>	325

TEŞEKKÜR

Kanada'da bir yıl boyunca Toronto'daki *No One Is Illegal* (Kimse Yasadışı Değildir) Derneği ile çalışarak bu kitap için araştırmalarımda bana gerekli desteği sağlayan Fulbright Derneği'ne minnettarım. Bu bir yıl projem için oldukça yararlı oldu ve bu sayede birçok yerle bağlantı kurabildim. Kanada'da bulunduğum süre boyunca Fulbright bursiyeri olarak beni ağırlayan Concordia, Toronto ve McMaster üniversitelerine teşekkür ederim. Birleşik Devletler'e dönüşümde bana mali destek ve çalışma olanağı sağlayarak göçmen politikalarını araştırmaya devam etmemi ise Oregon Üniversitesi, Wayne Morse Hukuk ve Politika Merkezi'ne borçluyum. Denver Üniversitesi ise kitabın editörlük sürecinde ve dizin çalışmasına mali yardımda bulundu.

Kitabı yazarken birçok üniversite göç ve sınırlar üstüne yaptığım araştırmalar hakkında konuşma yapmam için beni davet etti. Bu konuşmalarda aldığım geribildirimler ve sorular çalışmamı sağlamlaştırdı. Bunun için Toronto, DePaul, Oregon, Redland ve Denver'daki Colorado üniversitelerine teşekkür ederim. Denver Üniversitesi'nde bulunan kendi bölümümün projeye katkısı büyüktür. Böyle cömert meslektaşlarım olduğu için çok şanslıyım.

Destek ve cesaretlendirmeleri için çok sayıda kişiye teşekkür borçluyum: Colin Koopman, Ted Toadvine, Dan Smith, Nicolae Morar, Robert Urquhart, Josh Hannan, Adam Israel, Adam Bobbette, Etienne Turpin, David Craig, Kieran Aarons, Julia Sushytska ve *Upping the Anti: A Journal of Theory and Action* adlı dergide birlikte çalıştığım herkes. Ayrıca göçmen hukuku konusundaki bitmez tükenmez tutku ve sıkı çalışmaları ve Toronto'da yaşadığım dönemde beni de bir yoldaş olarak örgütlerine kabul ettikleri için *No One Is Illegal*-Toronto'ya şükranlarımı sunarım. Özellikle de Fariah Chowdhury, Faria Kamal, Farrah Miranda ve Syed Hussan'a. Peter Nyers'a çalışmamla ilgili cömert geribildirimleri ve devam eden destekleri için teşekkürden fazlasını borçluyum. Denver Üniversitesi'ndeki Doktor Sonrası Göç ve Diaspora Fakültesi'nin başında olduğum sırada bölümdeki araştırmacıların desteği ve muazzam araştırmalarından çok yararlandım. Kitabın basılmasındaki yardımları için Denver Üniversitesi'nden Nicholas Esposito, Michael Lechuga ve Timothy Snediker'e ve Stanford Üniversitesi Yayınevi'nden Emily-Jane Cohen, Friederike Sundaram ve Cynthia Lindlofa yardımları için teşekkür borçluyum. Hakemlerimin raporlarına ve yararlı geribildirimlerine minnettarım. Özellikle kitabın bütünü üzerine yaptığı geniş ve titiz yorumları için Tim Creswell'e teşekkür ederim. Her şeyden çok da eşim Katie'ye sevgisi ve desteği için minnettarım.

Giriş

21. yüzyıl göçmenin yüzyılı olacak. Yüzyıl başında daha önce görülmemiş sayıda bölgesel ve uluslararası göçmen kayıtlara geçmiştir.¹ Bugün dünyada 1 milyardan fazla göçmen bulunmaktadır.² Her on yılda bir toplam nüfus içindeki göçmen oranını artmakta, gelecek yirmi beş yıl içinde bu oranının son yirmi beş yıldakinden daha yüksek olacağı tahmin edilmektedir.³ Artık çevresel, iktisadi ve politik istikrarsızlıklar nedeniyle insan-

- 1 Uluslararası Göç Örgütü'nün başkent Washington'daki Göç Politikaları Enstitüsü'nde sunduğu "*The Future of Migration: Building Capacities for Change*," *World Migration Report 2010*'a, http://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Newsrelease/docs/WM2010_FINAL_23_11_2010.pdf ve Dünya Sağlık Örgütü'nün "*Migrant Health*," 2015, http://www.who.int/hac/techguidance/health_of_migrants/en/ raporlarına göre toplam 1 milyar (her yedi kişiden biri) ve toplam nüfusa oranı (yaklaşık % 14).
- 2 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişmişlik Raporu'na göre 2010 yılı itibarıyla 215 milyon uluslararası göçmen ve 740 milyon iç göçmen bulunmaktadır: *Overcoming Barriers: Human Mobility and Development, 2009*, http://oppenheimer.mcgill.ca/IMG/pdf/HDR_2009_EN_Complete.pdf, 21.
- 3 *International Migrant Stock: The 2008 Revision* (Birleşmiş Milletler veritabanı, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2008), <http://esa.un.org/migration/>; ve ABD Ulusal İstihbarat Konseyi, "Global Trends 2030: Alternative Worlds," Aralık 2012, <http://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>, 24. Bu olgunun liberalizm üzerindeki kuramsal etkileri için bkz. Philip Cole, *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2000.

ların göç etmesi daha da zorunlu hale gelmiştir. Özellikle iklim değişikliği gelecek kırk yılda uluslararası göçün ikiye katlanmasına yol açabilir.⁴ Statüsü olmayan ya da kayıtsız göçmen oranının artması demokrasi ve siyasal temsil açısından ciddi sorunlara yol açmaktadır.⁵

Hepimiz farklı yollarla göçmen haline geliyoruz.⁶ Günümüzde insanlık tarihinde daha önce hiç olmadığı kadar sıklıkta daha uzak mesafelere taşınıyoruz. Birçok insan bölgesel ya da uluslararası sınırları geçerse de daha sık iş değiştiriyor, iş için daha uzak mesafelere daha uzun süren yolculuklar yapıyor,⁷ defalarca ev değiştiriyor ve daha sık yurtdışı gezilerine çıkıyor.⁸ Bu olguların bazıları 2008 ekonomi kriziyle belli başlı zengin ülkelerde orta sınıfın yoksullaşması, bunu takiben sosyal yardımlara getirilen tasarruf tedbirleri ve artan işsizlik gibi yakın tarihte yaşanan olaylarla açıklanabilir. Yüksek faizli konut kredisi sisteminin getirdiği kriz, bir diğer adıyla *mortgage*

---

4 Geleceğe dair tahminlerde çevresel nedenlerle kalıcı veya geçici olarak ülke içinde yer ya da sınırdışına göç edecek kişilerin sayısı 2050 itibarıyla 25 milyon ile 1 milyar arasında değişmekte, genel olarak kabul edilen ise bu sayının 200 milyon olacağıdır. Bu sayı dünya çapında günümüzde mevcut uluslararası göçmen sayısıya aynı. Bkz. Uluslararası Göç Örgütü, "Migration, Climate Change and the Environment", 9 Nisan 2015 tarihinde erişilen <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/migration-and-a-climate-change/a-complex-nexus.html>

5 International Council on Human Rights Policy'nin (Uluslararası İnsan Hakları Politikaları Konseyi) "Irregular Migration, Migrant Smuggling and Human Rights: Towards Coherence" başlıklı raporuna göre dünya genelinde düzensiz göçmenlerin sayısı 30 ile 40 milyona yükselmiştir.

6 Gittikçe artan ipotekli ev hacizleri ve işsizlik rakamlarının artmasıyla bugün insanlar vatandaş olma kavramından (toplumsal, yasal ve siyasi haklar gibi) daha çok göçmenlerle ortaklık kurabilmektedir. "Artık herkes göçebe olabilir", Zygmunt Bauman, *Globalization: The Human Consequences*, Columbia University Press, New York, 1998, s. 87. "Göç daha geniş anlamıyla ele alınmalıdır": Nikos Papstergiadis, *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization, and Hybridity*, Polity Press, Cambridge, BK, 2000, s. 2.

7 Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri 2005: 3. Bölüm, Çevre, Tablo 3.11, <http://www.worldmapper.org/display.php?selected=141>

8 Uluslararası yıllık turist varışları ilk kez 2012 yılında dünya ölçeğinde 1 milyarı aşmıştır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), "World Tourism Barometer," 11. cilt, 2013, http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom13_01_jan_excerpt_o.pdf

krizi dünya çapında milyonlarca insanın evlerinden çıkarılmasına yol açtı (yalnızca Birleşik Devletler’de 9 milyon). Yabancı yatırımcılar ve devletler 2006’dan beri 540 milyon akre toprağı ele geçirdi, bu da yoksul ülkelerde milyonlarca küçük çiftçinin topraklarını kaybetmesiyle sonuçlandı; ayrıca madencilik faaliyetleri bütün dünyada giderek daha fazla yıkıma –hidrolik kırılma ve katranlı kum vs. gibi– yol açmakta. İnsan hareketliliğindeki ve ihraç uygulamalarındaki bu genel artış artık herkesçe 21. yüzyılı tanımlayan bir özellik olarak kabul ediliyor.⁹ “Dünyada bir hayalet, göç hayaleti dolaşiyor.”¹⁰

Ne var ki her göçmen, hareketleri bakımından, birbirine benzemez.¹¹ Kimileri için yer değiştirmek sadece geçici bir ihraçtır; yeni fırsatlar, dinlence ve kâr elde etmek demektir. Bazıları içinse bu hareket tehlikeli ve zorakidir, onların ihraçları çok daha ciddi ve kalıcıdır. Günümüzde çoğu insan göç yelpazesinin “elverişsizlik” ile “acizlik” kutupları arasında bir noktaya düşer. Ancak bu yelpazede yer alan bütün göçmenlerin ortak bir noktası vardır: *hareketlilik* sonucunda her birinin bölgesel, siyasi, hukuki ya da iktisadi statülerini kaybetmiş olmaları. Göç ederek para, güç ya da dinlenme gibi konularda belli bir fayda elde edilmiş olsa bile, göç sürecinin kendisi hemen her zaman bir süreliğine de olsa çeşitli güvensizlikler barındırır: ülkedeki mülkiyetlerinden veya nüfuzlarından; oy kullanma hakkından veya refah payından; yasal çalışma belgesinden veya sürücü ehliyetinden mahrum olmak, ya da taşınma ve ikametgâhın değişmesiyle birlikte yaşanan mali kayıplar gibi.

Göçün kazandırdıkları her zaman risk altında olmakla beraber, işin aslında sürecin kendisi zaten bir tür kayıptır. Zyg-

9 Burada kullandığım “ihraç” kelimesini Saskia Sassen’in genel mülksüzleşme, yani toplumsal statünün kaybına işaret etmek için kullandığı anlamda kullanıyorum. Bkz. *Expulsions: Brutality and Complexity in the Global Economy*, Belknap Press-Harvard University Press, Cambridge, MA, 2014, s. 1-2. Birçok akademisyen benzer bir eğilimden söz eder. Göç üzerine mükemmel bir “devinim” külliyesi için bkz. Alison Blunt, “Cultural Geographies of Migration: Mobility, Transnationality and Diaspora” *Progress in Human Geography* 31, 2007, s. 684-694.

10 Michael Hardt ve Antonio Negri, *Empire*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2000, s. 213 [*İmparatorluk*, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı, İstanbul, 2001].

11 Bauman, *Globalization*.

munt Bauman tam da bu nedenle “turizm ve yersiz yurtsuzluk [vagrancy] küresel göç madalyonunun iki yüzüdür,” der. Bauman’ın onları tanımladığı şekliyle, hem “turist” (seyahat eden akademisyen, iş insanı ya da tatilci) hem de “yersiz yurtsuz” (göçmen işçi ya da mülteci) aynı toplumsal koşullar nedeniyle “hareket etmek zorundadır”, ama hareketlerinin sonucunda toplumsal düzenden farklı şekillerde ve derecelerde ihraç edilirler. İş insanları “küresel ölçekte kâr peşinde koşmalı”, yeni mal ve arzuların peşinde olan “tüketicilere dinlenme fırsatı vermemelidirler”; küresel yoksullar da sermaye onları nereye çağırırsa artık, işten işe koşmak zorundadır. Bauman’a göre turistin toplumsal “yükümlülüğü, içselleştirilmiş baskısı ve hayatı başka türlü yaşamamanın mümkün olmadığı algısı kendisini özgür iradenin arkasına saklar.”¹² Yersiz yurtsuzlar bunu daha net görür. Hareket etmeye dair bu toplumsal zorunluluk bütün göçmenler için bir çeşit ihraç durumu yaratır. Bazı göçmenler hareket etmeye kendileri karar verebilir, ama bu hareketlerinin toplumsal koşullarına ya da sonucunda toplumsal düzenden ne derecede ihraç edileceklerine karar verebilecekleri anlamına gelmez. Bu anlamda göç ne tamamen özgür iradeye bağlı ne de tamamen mecburidir, ikisi de aynı *toplumsal hareket rejiminin* bir parçasıdır. İhraç kavramı göçmenin bu rejimde belirli bir statüden ne derece mahrum edildiği ya da statüsünün elinden alındığını anlatır.

Turist ve yersiz yurtsuz hep bir diğerrinin yerine geçer, Bauman’ın da yazdığı gibi “Hayat tarzını garanti altına alan hiçbir polişe, turistin yersiz yurtsuz olmayacağını garanti edemez... Birçok iş geçicidir, hisseler yükseldiği gibi düşebilir de, kişinin sahip olduğu için gurur duyduğu ve değer verdiği nitelikleri bir anda bütün geçerliliğini yitirebilmektedir.”¹³ İşte göç bu iki uç arasındaki spektrum, göçmen figürü ise bu aralıkta hareket edendir. Bu açıdan göçmen figürleri sabit kimlikler değildir, devingen toplumsal konumlar olarak işlev görürler. Hiç kimse göçmen olarak doğmaz; göçmen olunur. Bu kitap günümüz-

12 A.g.e., s. 78, 83, 84, 85, 96.

13 A.g.e., s. 97.

de hepimizin dönüştüğü siyasi öznenin, *göçmenin*, felsefi tarihidir. Ne var ki böylesine bir teoriyi geliştirebilmek için çözmemiz gereken iki temel problem var.

İki problem

Birinci problem, göçmenin şimdiye kadar durağanlığı esas alan bir bakış açısından algılanması ve toplumun mekân sahibi üyelerine göre ikincil ya da türev bir figür olarak görülmesidir. Toplumda mekân sahibi üyeler birincildir, ikincil olansa toplumsal konumlar arasındaki bir ileri bir geri harekettir. Bu bakış açısıyla ülkesini terk eden toplumun eski üyeleri ya da vatandaşları için *emigrant* terimi kullanılırken, bir başka ülkeye giren muhtemel üyeler ya da vatandaşlar için *immigrant* terimi kullanılır. Her iki tanımlamada da öncelikle sabit bir mekân ve durağan bir üyelik farz edilir; ikisine birden sahip olmayan ise göçmendir (*migrant*). Bu yüzden göçmen diğer siyasi figürler (vatandaş, yabancı, hükümdar vb.) gibi varlığı ve konumuyla tanımlanmaktan çok girdiği toplumda hangi pozisyonu alacağı ve yer değişimiyle, yani devinimiyle tanımlanır.

Eğer göçmeni *başarısız bir yurttaş* değil de kendisi olarak ele alan bir siyasi kuram geliştireceksek, öncelikle göçmeni tanımlayıcı özelliğine göre, devinimi odak noktası olarak yeniden yorumlamalıyız. Bu nedenle bu kitap durağanlık yerine hareketle başlayan bir kuramsal çerçeve çizmektedir.¹⁴ Bununla birlikte, kurama harekete öncelik vererek başlamak eleştirel olmaya çağımız anlamına da gelmez. Hareket ne her zaman iyi bir şey-

14 Hareketlilik ve akışlara kuramsal öncelik tanıyan düşünürler geleneğine mükemmel bir giriş için bkz. Peter Merriman, *Mobility, Space, and Culture*, Routledge, New York, 2012. Ayrıca bkz. Lucretius, *De Rerum Natura*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1975; Henri Bergson, *Matter and Memory*, çev. Nancy Paul ve William S. Palmer, Zone Books, New York, 1988 [*Madde ve Bellek*, çev. Işık Ergüden, Fol, Ankara, 2021]; Michel Serres, *The Birth of Physics*, Clinamen Press, Manchester, 2000; Gilles Deleuze ve Felix Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, çev. Brian Massumi, Continuum, Londra, 2008; Brian Massumi, *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*, Duke University Press, Durham, 2002; Erin Manning, *Relationships: Movement, Art, Philosophy*, MIT Press, Cambridge, MA, 2009; Tim Cresswell, *On the Move: Mobility in the Modern Western World*, Taylor & Francis, Hoboken, 2012.

dir, ne de her hareket aynıdır. Hareket çeşitli somut toplumsal oluşumlara ya da devridaim türlerine dağılmıştır;¹⁵ mecazi de-ğildir. Kitapta harekete değer biçmek ya da genel anlamda hareketin ontolojisini sunmak amaçlanmadı. Elinizdeki, bugünün öznesi *göçmenin* kinetik ve felsefi tarihidir. Göçmenin günümüzdeki halinin ortaya çıkışının maddi, toplumsal ve tarihsel koşullarını anlamak amaçlanmıştır. Yani şimdinin felsefi tarihi söz konusudur.

Dolayısıyla bu yalnızca göçmenin kuramı değil, aynı zamanda göçü meydana getiren toplumsal devrimin de kuramıdır. Toplum sürekli hareket halindedir. Sınır güvenliğinden şehir trafiğinin denetimine, kişisel teknoloji ürünlerinden çalışma çizelgelerine kadar, insan hareketi toplum odaklıdır. Toplumlar sabit özellikleri ve üyeleri olan durağan oluşumlar değildir.¹⁶ Toplum, sosyal hayatı sürekli yönlendirmek ve devridaime sokmakla meşgul dinamik bir işleyiştir. Nitekim tanımlayıcı özelliği hareket olan göçmen figürünü anlamak istiyorsak, *toplumun kendisini* de hareket bağlamında anlamak zorundayız. Sonuç olarak bu, yol gösterici bir yorumsal çerçevedir.¹⁷

İkinci problem, göçmenin genellikle *devletlerin* bakış açısıyla anlaşılmasıdır. Tarihi yazan devletler olduğundan göçmen kendi tarihi ve toplumsal gücü olmayan bir figür olarak görülmüştür.¹⁸ Hegel'in de belirttiği gibi, "Dünya tarihinde yal-

---

15 Hareket felsefesine karşı getirilen eleştiriler üzerine bkz. Merriman, *Mobility, Space and Culture*, s. 1-20.

16 John Urry, *Sociology beyond Societies: Mobilities for the Twenty-First Century*, Routledge, Londra, 2000.

17 Bu şekilde kitap sosyal bilimlerde şimdilerde sözü edilen "yeni hareketlilik paradigması" ya da "hareketlilik devri" bağlamında ele alınabilir. Bkz. Kevin Hannam, Mimi Sheller ve John Urry, "Mobilities, Immobilities and Moorings", *Mobilities* 1, no. 1, 2006, s. 1-22; Cresswell, *On the Move*; Vincent Kaufmann, *Re-thinking Mobility: Contemporary Sociology*, Ashgate, Aldershot, Hampshire, 2002; John Urry, *Mobilities*, Polity, Cambridge, BK, 2007; Tanu Uteng ve Tim Cresswell, *Gendered Mobilities*, Ashgate, Aldershot, 2008; Jorgen Bærenholdt ve Kirsten Simonsen, *Space Odysseys: Spatiality and Social Relations in the 21st Century*, Ashgate, Aldershot, Hampshire, 2004; Nigel Thrift, *Spatial Formations*, Sage, Londra, 1996.

18 Bu iddia ve "yerleşik metafizik" Lisa Malkki tarafından da desteklenmektedir: "National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of

nızca devlet kurmuş halklarla ilgileniriz, [çünkü] insanın taşıdığı tüm değer, tüm tinsel gerçeklik yalnızca Devlet yoluyla var olur.”¹⁹ Bu, göçmenlerin her zaman devletsiz oldukları anlamına gelmez, göçmenlerin kurduğu toplumsal örgütlerin tarihi genellikle devlet tarihine yedirilmiş ya da yok edilmiştir. Oysa en çok mülksüzleştirilen göçmenler en dikkat çekici devlet-dışı toplumsal örgütleri yaratanlardır.

Bu problemi çözmek için bu kitap devletler tarafından marjinalleştirilmiş birçok önemli göçmen örgütlenmesinin karşı-tarihini sunuyor. Göçmen sadece hareketi sonucunda belirli bir derecede toplumsal ihraca uğramış bir figür değildir. Aynı zamanda ihracını belirleyen türlerden oldukça farklı, kendine özgü bir hareket biçimi de vardır. Bu doğrultuda baskınlar, isyanlar, başkaldırılar ve direnişlerin “kısa tarihinde” de gözlemleyebileceğimiz gibi toplumun en çok marjinalleştirdiği göçmen gruplar çok farklı toplumsal örgütlenme biçimleri yaratmıştır. Bu zorlu bir tarih yazma çabasıdır, çünkü söz konusu toplumsal örgütlerin çoğu yazılı belge üretmemiştir, üretmişlerse bile iktidardakiler bu kayıtları sistematik biçimde yok etmiştir. Hegel’in iddia ettiği gibi göçmenlerin tarihinin tarihdışı olması doğal bir olgu değildir – göçmeni tarihin dışında bırakan devletlerin uyguladığı şiddettir. Bu kitap tarih dışında kalanın kapsamlı bir tarihyazımını yapmaya çalışmak yerine Batı tarihindeki devletlerin ve vatandaşların tarihinde saklı kalmış önemli toplumsal göçmen oluşumlarının *sosyal kinetik bir yorumunu* sunacak.

Sonuçlar

Bu şekilde politik bir göçmen kuramı geliştirmenin üç önemli sonucu olacaktır. Öncelikle bu yaklaşım göçmeni tanımlayan toplumsal ihraç biçimlerini ortaya çıkaran *tarihsel koşulların do-*

National Identity among Scholars and Refugees”, *Cultural Anthropology* 7, no. 1, s. 24-44; Cresswell, *On the Move*.

19 Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Introduction to the Philosophy of History*, çev. Leo Rauch, Hackett, New York, 1988, s. 41-42.

ğuşunu kavramlaştırmamızı mümkün kılacak. 21. yüzyılı tanımlayan kinetik toplumsal ihraç biçimleri yoktan var olmamış, tarihsel olarak belirmiştir. Tarihin farklı noktalarında göçmen hareketi farklı türlerde ve derecelerde toplumsal ihracın sonucunda ortaya çıkmıştır: bölgesel, politik, hukuki ve iktisadi. Tarih boyunca yeni sosyal örgütlenme biçimleri bir diğerinin yerine geçmiştir. Devletler köylere, kapitalist pazar feodalizme üstün geldikçe göçmenleri bir önceki konumlarından ihraç etmek için yeni yeni tekniklerin icat edildiğini gözlemleriz. Bu yeni teknikler tarihte bir kere ortaya çıkınca kalıcı olmaya meyillidir. Günümüzün göçmenlerini belli başlı dört tarihsel toplumsal ihraç biçiminin kesişim noktasında buluyoruz. Fakat bu kitap göçmenin evrensel tarihini, tarihin her noktasındaki geçmiş bütün toplumsal ihraç biçimlerini ve her bir toplumsal figür için bu ihracın derecesini içeren kapsamlı bir kesişimsel anlatım sunmuyor.²⁰ Bunu yapmak fazlasıyla büyük bir iş. Ayrıca “bölge” gibi kimi kilit kavramların binlerce yıllık tarihte geçirdiği değişimlerin hesabını tutarak ilerlemek de mümkün olamayacaktır.²¹

Kitabın amacı daha mütevazı: egemen oldukları tarihi dönemde göçmenlerin ihracında kullanılan temel dört tekniğin analizini yapmak ve bu yüzden göç etmiş figürlerin kavramsal, hareket-temelli bir tanımına ulaşmak.²² Elinizdeki çalışma turistlerin, diplomatların, iş için seyahat edenlerin, gezginlerin ve devlet görevlilerinin görece kayıplarının tarihini ele almıyor, gerçi bu da oldukça ilginç olurdu. Bunun yerine, üç nedenden dolayı göç tarihinde ötekileştirilmiş figürlere (göçebeler, barbarlar, yersiz yurtsuzlar ve proletarya) odaklanıyor. Birinci neden başlıca bu figürlerin tarihinin yok edilmesi, yeniden orta-

---

20 Bu tam anlamıyla ampirik bir çalışma değil. Dünya tarihinde göçler üzerine ampirik bir çalışma için bkz. Patrick Manning ve Tiffany Trimmer, *Migration in World History*, Routledge, Abingdon, 2013.

21 Bölge kavramı üzerine bu tip bir tarihsel çalışma örneği için bkz. Stuart Elden, *The Birth of Territory*, University of Chicago Press, Chicago, 2013.

22 Stephen Castles da göçmen figürünün senetli işçi, sığınmacı ve sürgün gibi örtüşen tarihsel figürlerle ilişkisi açısından da tarif gerektirdiğini söyler. Bkz. *Mistaken Identity: Multiculturalism and the Demise of Nationalism in Australia*, Pluto Press, Sydney, 1992.

ya çıkarılmaya ve yorumlanmaya en çok ihtiyacının olmasıdır. İkincisi, ortaya çıkan yeni toplumsal ihraç biçimlerinin en çok görünür olduğu tarih onlarınkidir (bu bakımdan turist bunları en az deneyimleyendir). Üçüncüsü ve en önemlisi de bugün göçmen diye adlandırdığımız insanların içinde buldukları duruma en benzer tarih bu gruplarındır.

İkincisi, göçmenin teorisini geliştirmenin *modern göçün analizini* yapmaya olanak sağlamasıdır, çünkü göç tarihi belirgin “çağlara” ayrılabilir doğrusal ya da aşamalı giden bir süreç değildir. Aksine, bir arada var olan ve üst üste binen toplumsal ihraç kuvvetlerinin tarihidir. Tarih boyunca ortaya çıkmış ve tekrar tekrar uygulanmış aynı bölgesel, politik, hukuki ve iktisadi ihraç teknikleri bugün de işlemektedir. Örneğin bölgesel ihraç,²³ yalnızca Neolitik dönemde göçebe halklara uygulanmış değildir, tarih boyunca ve günümüze kadar çeşitli biçimlerde tekrar tekrar yürütülmüştür. Bölgesel ihraç yoluyla *tarihte* göçebe halkların ortaya çıkmasının yanı sıra bölgesel ihraç ile nitelenen bir *toplumsal* göçmen özneliği de yaratılmıştır ve bu öznelik hâlâ yerlerinden edilmiş başka halkları da tanımlamaktadır. Yani tarihteki göçebelerle tam aynı olmasa da göçmenler de “göçebe” olabilmektedir.

Örnek vermek gerekirse, antik dünyada göçmenler topraklarından savaş ve kaçırılma yoluyla ihraç edilirken, Ortaçağ dünyasında parselleme uygulamaları ve insanları toprağa bağlayan teamül yasalarının ortadan kalkmasıyla ihraç ediliyorlardı; modern dünyada ise özel mülkiyetin kapitalist birikimi tarafından ihraç ediliyorlar. Tarihsel açıdan her bir mülksüzleştirme süreci kendine özgü olsa da, ortak bir toplumsal kinetik işlevi paylaşır. Modern göç de bu mirasın bir parçasıdır.²⁴ Bugün göç

23 Burada “bölge” kelimesini yalnızca “sınırları belirli toprak parçası” anlamında (*Oxford İngilizce Sözlüğü*'nü kaynak alarak) kullanıyorum, tam anlamıyla tarihsel bağlamında kullanmıyorum, çünkü Stuart Elden'in *The Birth of Territory* (s. 322-330) kitabında belirttiği gibi “bölge” kelimesinin anlamı tarih boyunca değişkenlik gösterir ve tek anlamlı bir şekilde kullanılamaz.

24 Tim Cresswell'e göre “Yeni hareketlilikleri, eski hareketlilikleri anlamadan anlayamayız.” “Towards a Politics of Mobility,” *Environment and Planning D, Society & Space*, 28, no. 1, s. 17-31.

eden tarım işçileri endüstriyel tarım tarafından ihraç edilir; yerli halklar topraklarından savaşlarla ihraç edilir ve dağlara, ormanlara ya da “boş arazilere” sürülür; ve ada halkları iklim değişikliğinin sonucu yükselen sular yüzünden bölgelerinden ihraç edilir. Tarihteki ilk göçebelerle aynı anlamı taşımasa da popüler basında bu insanlara sık sık “göçebe” denmesinde doğruluk payı vardır. Nitekim, bu göçmenlerin hepsi tarihte ilk kez erken dönem göçebelikle ortaya çıkmış bölgesel ihracın özgül toplumsal kinetik türünde ortaklaşır.²⁵

Modern göçün burada sunulan analizi kapsamlı bir neden-sonuç açıklama değildir, itme-çekme faktörlerine, gönüllülük psikolojisine, neoklasik ya da yapısalcı ekonomizm gibi açıklamalara değinmez. Bunun yerine özgün, kinetik bir analiz yapılacaktır. Kitabın amacı her bir göç hareketinin nedenlerini açıklamak değil, tarihte ortaya çıkışını sağlayan koşulları, kuvvetleri ve yol haritasıyla birlikte modern dönemde karşımıza çıkan karşımını daha iyi bir şekilde tanımlamak.

Bir göç kuramı geliştirmenin üçüncü sonucu, toplumsal ihraç karşısında *göçmenin bir alternatif yaratma kapasitesini teşhis etmemize* olanak sağlamasıdır. Göçmen yalnızca çeşitli toplumsal ihraç rejimlerinin ürettiği bir figür değildir. İsyan, başkaldırı, ayaklanma ve direniş gibi kendine özgü toplumsal hareket biçimleri vardır. Çağımızdaki göçü anlamak için göçmen ihraçlarında kullanılan tarihsel yöntemlerin analizini kullandığımız gibi, göçmenlerin toplumsal örgütlenmelerinin tarihsel tekniklerini analiz etmek günümüz göçmenlerinin toplumsal ihracın hâkimiyetini sürdüren mantığına bir alternatif sunmak konusundaki yetisini ölçmemize de yarayacaktır.

Bugün göçmen figürü önemli bir gerçeği açığa çıkarmaktadır: Toplumsal gelişme her zaman göçmenlerin toplumsal ihracına dayanmıştır. 21. yüzyıl yalnızca günümüzde göçmen sayısındaki rekor artış nedeniyle değil, aynı zamanda geçmişteki toplumsal ihraç yöntemlerinin hepsinin ve bunların karşı-

---

25 Burada günümüz göçmenlerinin *tam olarak* tarihteki ilk göçebelerle aynı olduğunu elbette iddia etmiyorum. Tarihten *yola çıkan* iyi bir “göçebelik” *felsefi kavram* örneği için bkz. Deleuze ve Guattari, *A Thousand Plateaus*, s. 351-423.

sında göçmen direnişinin yeniden su yüzüne çıktığı ve hiç olmadığı kadar aktif olduğu bir yüzyıl olduğu için göçmen yüzyılı olacak. Bugünkü durum daha önce karanlığa gömülmüş olan göçmen figürünün aslında hep toplumsal tarihte itici güç olduğu gerçeğini gün yüzüne çıkarmamızı sağlayacak. Ancak şimdi bunu fark edebilecek duruma gelmiş bulunmaktayız.

Kitabın savı dört ana kısma ayrılarak geliştirildi. Birinci Kısım toplumsal devinimin mantıksal yapısını ortaya koyuyor. İkinci Kısım göçmenin genel anlamda sadece hareketi üzerinden değil, belli başlı tarihsel koşullarla ve toplumsal ihraç yöntemleriyle de tanımlandığını öne sürüyor. Üçüncü Kısım birçok ana göçmen figürünün bu mantık karşısında önerdiği alternatiflere ve Dördüncü Kısım İkinci ve Üçüncü Kısımlar'da geliştirilen kavramların ABD-Meksika politikaları bağlamında günümüzde göçmenliğin karmaşık dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasında nasıl faydalı olabileceğini gösteriyor.